

Всі імена, назви військових частин та інша чутлива інформація змінені.

Бекграунд:

Андрію 27 років, він професійний військовий, офіцер, командир роти. Раніше був у складі іншої державної військової структури, з початком повномасштабного вторгнення перевівся в бойовий підрозділ ЗСУ. На початку березня 2023 року отримав осколкове поранення середньої/важкої тяжкості, пройшов лікування, перебуває у відпустці. Родом з заходу України, останні кілька років проживав у Львові. Неодружений.

Формат проведення інтерв'ю: вживу, вдома у респондента, кінець березня 2023

Головними цілями інтерв'ю є отримати інформацію про:

- 1) досвід оформлення відпустки;
- 2) досвід взаємодії з ГО та держзакладами;
- 3) погляд на бюрократичні процеси з точки зору командира роти;
- 4) досвід проходження ВЛК якщо такий є;
- 5) обізнаність щодо прав та можливостей, які можуть отримати військовослужбовці.

Набір стартових питань:

- 1) Розкажіть, будь ласка, чи після отримання травми Вам доводилось вирішувати якісь бюрократичні моменти, для того щоб перебувати на лікуванні?
- 2) Опишіть свій досвід.
- 3) Скільки це зайняло часу?
- 4) Хто Вам допомагав з оформленням документів?
- 5) Чи звертались Ви за допомогою для вирішення цих питань? Куди саме? Яку допомогу Вам запропонували?
- 6) Від кого Ви отримували всю необхідну інформацію?
- 7) Які електронні ресурси ви задіявали для отримання необхідної інформації?
- 8) Що було найважчим під час процесу оформлення документів ?
- 9) Що Вам відомо про послуги, які ви можете безкоштовно отримати як військовослужбовець? Чи знаєте про такі пропозиції від держави, бізнесу, громадських організацій? Звідки ви про них довідались?
- 10) Чи Ви зверталась до приватних клінік або ж займались самолікуванням?
- 11) Чи ви звертались за отриманням психологічної консультації, фізіотерапії чи іншої допомоги до громадських організацій, комунальних чи державних закладів? (Чому ні?)
- 12) Чи доводилось Вам проходити ВЛК? Опишіть свій досвід.

Інтерв'ю

вступну частину з представленням, згодою на запис тощо не вказано

Інтерв'юер: Дякую, що погодились на інтерв'ю. Перше питання - розкажіть, чи після отримання травми вам довелося вирішувати якісь бюрократичні моменти для того, що перебувати на лікуванні?

Респондент: Ну скажімо так, що бюрократичний момент полягає в тому, що відправити військовослужбовця у відпустку - він має написати рапорт. Щоб написати рапорт, він має повернутися туди, де знаходиться його штаб. Ну скажімо типу штаб зараз мій знаходиться на Сході, біля Бахмута, і в ідеалі, якби дотримуватися всіх бюрократичних моментів, то я мав би приїхати в Бахмут, написати рапорт, вони його мали б за два дні затвердити, поки він там підпишеться командиром бригади, і я б через два дні поїхав би з Бахмута знову ж таки у відпустку. Тобто воно все зараз оминається, зрозуміло командири мені йдуть на зустріч скажімо, ну нелогічно їхати два дні в одну сторону, щоб просто написати листочок и почекати там + після поранення, тому що зараз довго не чекають на це. Ну це таке, мінімальний скажімо практично момент, все через папірець. Ну я думаю, що все інше воно стикнеться в майбутньому, так, коли треба буде будь-які документи робити або що. На даний момент спростили, в Київській поліклініці наприклад, після поранення ти ВЛК ніби маєш проходити, і ВЛК тобі видає відпустку. Там скандал був великий у Львові, що дуже довго волокня, ну по 15 днів люди реально проходили, бо черги ніякої не було. Ну, бюрократія медична. То зараз я це проходив вчора, поліклініку військову. Там вже зробили ремонт, поставили табла, жетончики, такі як в ЦНАПі видають, ти там на годину записуєшся до лікаря. Це реально, це просто ноухау, це дуже круто, те що вони втілили це. Ну побачимо, як воно буде в майбутньому працювати, але...

Інтерв'юер: Добре, дякую. А скільки це зайняло часу в твоєму випадку? Ось вирішення ситуації з тим, що ти мав би повернутися в штаб і там підписати щось.

Респондент: В моєму випадку це дуже швидко вирішилось, тому що я там як командир роти відразу командиру батальона, начальнику штабу батальона написав, кажу довідка так чи інакше. Тимчасовому виконуючому обов'язки свого командира написав, вони написали рапорт, умовно від мене, від мого імені і у мене це там зайняло півгодини загалом, щоб всіх обписати та з ними поспілкуватися. Але якщо це солдат, так як в нього не має виходів на вище командування, то це може бути такою великою перепоною і багато хто спеціально прибуває відверто. Солдат навіть не знає, що написати командиру. Тобто йому сказали "Ти можеш написати відпустку", командир звонить "Що мені твоя відпустка, напиши рапорт". Ну і солдат їде спеціально в Київ або в якусь Вінницьку область, ще кудись, де в нього частина дислокується, пише рапорт,

чекає день і їде у відпустку звідти.

Інтерв'юер: Добре. І при пораненні бюрократично це власне ніби ти їдеш у відпустку саме, а не на лікування, якимось чином розмежовується відпустка з лікуванням взагалі, правильно?

Респондент: З лікуванням взагалі обирати не доводиться, тому що лікування яким чином відбувається? Тобто ти отримав поранення, тебе в стабілізаційні пункти, в госпіталь, тебе направляє Медична служба Збройних Сил. Тобто мене в Бахмуті не запитували, куди ти там хочеш поїхати - в Дружківку чи в Краматорськ на лікування. Де було місце вільне - туди тебе й везуть загалом. І так само коли вже мене наприклад з Дружківки перевезли в Дніпро, в Дніпрі мене запитали, каже у нас наприклад в цей день везуть в дві області - в Рівненську і в Київську, обирай куди ти хочеш їхати. Тобто дозволили обрати, а вже потім докомунікують з вищим командуванням медичних сил і вони вже там розподілять, щоб рівномірно навантаження на лікарні лягало і так далі.

Інтерв'юер: Добре, дякую. Чи правильно розумію, що тобі допомагали з оформлення документів, ти напряму звернувся до командира батальйону і він там умовно написав рапорт замість тебе, правильно?

Респондент: Ну так, це не можна згадувати. "Ну я особисто писав рапорт, новою поштою відправив, з особистим підписом" типу.

Інтерв'юер: Ясно.

Респондент: Ну загалом. Але так, це так не робиться.

Інтерв'юер: Добре. Чи є якісь, чи ти знаєш про якісь бюрократичні моменти, які доведеться вирішувати в майбутньому? Можливо ти щось чув? Ти повинен, наскільки я знаю, проходити ВЛК, чи ти знаєш про якісь труднощі з цим пов'язані у своїх підлеглих, наприклад?

Респондент: Так, труднощів величезна кількість насправді. Перша проблема - це місце проходження ВЛК і його тривалість. Ну знову ж таки, від типу поранення. Доволі часто мої хлопці поранені направляються на ВЛК, ВЛК їх направляє на якийсь високоточний аналіз, якийсь один апарат в Києві десь знаходиться. Наприклад він каже, в нього ВЛК чітко 10 днів, законом визначено не більше 10 днів, то єдине, що він може продовжити на декілька днів якщо він напише на ім'я командира бригади "Прошу вас продовжити мені на 2-3 дні...", тобто там на 10 днів знов не продовжать. А наприклад лікар йому каже "Я тобі можу сказати твій діагноз, коли ти цим апаратом відскануєш" наприклад, а він приходить в ту лікарню і йому кажуть "Наступний запис... Сьогодні 3 березня... 15 квітня". От тоді ти зможеш, через чергу таку. Відповідно він і ВЛК не проходить і здоровий нібито, тому що лікарі не встановили йому діагноз, а по факту у нього є хвороба. Це проблема, скажімо, з наявністю високоточних апаратів медичних, які в Україні взагалі є. Я взагалі вже мовчу про військову сферу, тому що зараз у них дуже хороша колаборація з цивільних лікарень і

військових. Вони колись є і там і там, використовуються ці засоби. Але знову таки не вистачає якогось такого високоточного обладнання, яке може діагностувати там проблемні ділянки. По ВЛК знову ж таки, це проблема з цим... Та взагалі з ВЛК величезна кількість відверто проблем з'являється. Раніше було перенасичення ВЛК, людей направляла, наприклад бригада, всіх в один госпіталь. І ти приходиш в госпіталь, а там 300 чоловік на ВЛК записано. І це просто безкінечно. Ти пропустив свою чергу - все, ти можеш в цей день навіть не проходити, не записуватись. Точно так само в 8 ранку пропустив чергу свою - на наступний день хіба що записатися, і то якщо там тобі поведе. Тобто проблема була з навантаженням з лікарями, проблема з часом, з апаратурою. Зараз проблема наприклад є така, що якщо ти проходиш ВЛК в районі бойових дій, то тобі залишається надбавка типу. То ти ще доотримуюєш 30 тисяч. Якщо ти проходиш ВЛК і тебе направляють наприклад в Дніпро, яке вже не вважається зоною ведення бойових дій, то ти не отримуєш ці гроші типу. І ніби то ви знаходитесь там десь за 50 км один від одного, але хтось знаходиться в одному населеному пункті Донецької області, надбавка платиться, хоча він там ВЛК проходить, не воює, а тому, хто виїхав... Ну це такий тех нюанс, юридична колізія скажімо, не знаю, можливо потім вона якось вирішиться. Доволі часто буває наприклад людина проходить ВЛК, але у неї сильно діагноз не підтверджується, і вона каже, що я хочу, щоб мене ще раз відправили на ВЛК. Згідно законодавства, не пам'ятаю наказ, військовослужбовцю самостійно ВЛК можна раз в рік проходити. Тобто він каже "В мене є скарга" наприклад зі здоров'ям, пише рапорт і частина не має права йому відмовити, його треба обслідувати. Він не може там кожного місяці по 2 рази писати рапорт. Ну якщо він там отримав травму, він буде ВЛК проходити, у нього того ніхто запитувати не буде по стану здоров'я. Є дуже багато нюансів де ти маєш те ВЛК проходити, наприклад. Особливо як от в мене після поранення - чи за місцем проживання, чи за місцем військової частини де дислокується. Тому що по-різному військові це трактують, і деякі командири кажуть "Все, ти маєш приїхати в частину, тут проходити у нас, приїжджай". Деякі кажуть приїжджай, де ти проживаєш. Принципово ніякої різниці немає, так чи інакше проходиш ти ті самі однакові процеси, просто це як бюрократія, не визначено де ти маєш пройти наприклад, ну не дається вибору військовослужбовцям де ти можеш пройти то ВЛК. Чимось воно пояснюється тим, що військовослужбовці особливо рядового складу, вони не мають якоїсь критичної відповідальності за якісь дії, а армія - вона любить чіткий контроль: де перебуває військовослужбовець, в якому лікувальному закладі або що. А військовий виключив телефон, десь пішов там ВЛК проходить в якусь міську до себе за місцем проживання, армія не знає, вона його подає в СЗЧ наприклад, самовільне залишення частини, що він не повернувся з лікування, а потім виявляється через 15 днів, що він ВЛК робив наприклад. І нібито якщо це зазвичай - з тебе знімають все грошове забезпечення, ти вже нічого не отримуєш скажімо. Ну і солдат каже "Та я не знав, що там треба позвонить" наприклад "я собі сімку поміняв", телефон загубив, а солдат навіть не знає, що командиру треба позвонить сказати

“Командир, все добре, я проходжу ВЛК” і так далі. Тому армія таким чином частково узурпує вибір, вона як скаже - так і буде. Це все іде від якогось низького рівня відповідальності від військовослужбовців. Якщо ти даєш йому багато волі, то він починає...

Інтерв'юер: Добре. До кого, на твою думку, можуть звернутися військовослужбовці, яким потрібна, скажімо, юридична підтримка?

Респондент: Ну в основному в частині ти юридичної допомоги як такої не отримуєш. Тобто частина йде там в ногу з нормами законодавства, намагається, але вона не пришвидчує того всього процесу, відверто частина перевантажена якимись папірцями, розслідуваннями. Не вистачає юристів, на всю частину один юрист наприклад, помічник з правової роботи командира. Один. А судів, люди судяться з частиною, і це все він тягне. І будь який прогрес він тягне... І те ж стосується фінансів, він має переглядати. А в частині цих папірців проходить просто мільйони рапортів. Відповідно у нас потік, юристи звільняються або переводяться, вони не хочуть працювати там. Ти там ... шалене навантаження і не спиш майже ночами. Ще до кого можна звернутися? В частинах не дуже допоможуть, бо частина потопилася в інших юридичних процесах. Військовослужбовець може звернутися до якихось громадських організацій, в основному так і відбувається. Або до громадських організацій, або звертається до якихось юристів цивільних скажімо. Якщо людина є учасником бойових дій і має статус УБД, тоді людині згідно закону надана безоплатна первинна й вторинна правова допомога., то вона може в центри безоплатної вторинної правової допомоги звертатися, і людям там, учасникам бойових дій безкоштовно юристи надають допомогу, роблять звернення вже на частину, через суди відсуджують якісь там нюанси - щось не доплатили, щось не видали, самі УБД наприклад, там людина звільнилася, а ще УБД отримує від частини. Хоча це можна через військкомат вирішити, але там через суди, через частини питання там намагаються викрутити. Також звертаються через громадські організації. Там “Юридична сотня” можуть підказати, пояснити, тому що відверто кажучи в армії всі проблеми однакові, вони є клішовані. Що в моїй частині, що в інших частинах. Вони в одних тих самих людей, одній й ті самі проблемні питання, тому що армія згідно інструкції діє. Якщо інструкція так сказала - то начальник штаба каже ось так. Навіть якщо вона десь суперечить закону, він каже “Буде інша інструкція, внесе зміни Міністерство Оборони - тоді будемо по-іншому робити”. І відповідно вони ? (11:52). У всіх частинах однакові проблеми - з виплатами, зі змінами статусів, з лікарняними, з усім.

Інтерв'юер: Добре. Ти згадував таку громадську організацію як “Юридична сотня”, може ще якісь назвеш?

Респондент: “Юридична сотня” це сама основна що я знаю. Ну тут просто дуже багато організацій, я просто зараз не згадаю, треба на Фейсбукі подивитись. Пропонують різноманітні студентські організації, де зараз військовим активно допомагають, там де юридичні факультети, умовно звернутися і вони сприяють

скажімо. Для них це хороша практика, для їхніх студентів, ну і відповідно допомагають військовим. Багато локальних юристів, особисто звертаються. Просто юрист пише запит через суд так само, він є представником просто військового. І допомагають це подати, це все теж на безоплатній основі, ну роблять зараз. Раніше за це кошти брали, а зараз просто допомагають на безоплатній основі.

Інтерв'юер: Ясно, дякую. У мене таке питання - ти цю річ, що формально тобі потрібно вернутись в частину, написати рапорт, почекати поки рапорт затвердять і тоді йти у відпустку - ти її типу знав сам, тому що ти офіцер, правильно? Це в тебе якісь загальні знання, так?

Респондент: Це загальний багаж знань, тому що рапорт це завжди по команді. Себто солдат пише рапорт командира взвода, на одному рапорті має 4 чоловіка розписатися.

Інтерв'юер: Ясно

Респондент: Тобто там підписується на командира взвода, солдат пише там наприклад командиру відділення, якщо в нього є командир відділення, командир відділення до командира взвода, командир взвода до командира роти, я читаю той рапорт і або везу, або не везу, дивлюсь які помилки - можливо дата щось не так правильно, або не той зміст вклали наприклад. І вже потім коли я його составив, рапорт терба командиру батальона, командиру батальона його везу і тоді воно вже до командира бригади іде. То там умовно в рапорті має 5 чоловік. Мають, якщо ти рапорт у відпустку пишеш, всі 5 чоловік розписатися. Тобто що ти проінформований, в курсі, що військовослужбовець має відпустку, тобто я як командир маю знати, що в мене ці 8 військовослужбовців, тобто я на них не планую на них бойових дій, бо він у відпустку відбуває через день. Так чи інакше я маю володіти всією інформацією, тому процедура така. Я як командир, тобто всі військовослужбовці, які у мене у відпустку вибувають, я так само знаю і везу їхні рапорти.

Інтерв'юер: Ясно. Так, добре. Чи ти коли небудь задіявав електронні ресурси, може шукав на якихось сайтах, чи ще десь, для отримання якоїсь інформації, от наприклад товариш проходить ВЛК, можливо шукав щось в інтернеті, що там тобі треба принести, які документи для проходження ВЛК тощо?

Респондент: Відверто раніше воно ніколи не працювало. Згадав ще одну організацію, яка допомагає військовим, до речі, у Львові є Центр надання допомоги учасникам бойових дій, Львівський центр. Насправді відверто кажучи доволі ефективна річ і там є юристи, я як приходив водійські права в них отримував, вони там допомагали, все підказали, тобто куди звернутись, в який центр соціального захисту, тобто там подзвонили, домовилися, що я прийду, відверто дуже спростили надання допомоги і дуже їм на зустріч пішло. Тобто там я знаю займаються навчанням дітей, з усіма, з допомогою у здобуванні цього статусу учасника бойових дій. Ну, багато, вони там навіть на відпочинки

їздять, тобто вони там багато якихось таких питань вирішують, допомагають сім'ям. Тому як організація скажімо від органів місцевого самоврядування, бо я як розумію що це фінансування від Львівської міської ради, то це дуже гарна ініціатива. Тому що на даний момент нічого аналогічного в якихось регіонах я не чув, крім Львова. Ну можливо в Києві там щось є, я туди не звертався. Але Львів максимально на зустріч в цьому плані йде.

Інтерв'юер: Добре. Це дуже цікаво, що в тебе такий досвід є конкретно з цим Львівським центром надання допомоги учасникам бойових дій. Ти казав, що вони тобі допомагали з отриманням прав, можеш детальніше розказати як відбувався цей процес, як ти з ними комунікував і просто весь свій досвід з ними який пам'ятаєш?

Респондент: Так, такий досвід. Хтось мені скинув посилання на них. Я їм подзвонив, у них там умовний ресепшн, представники адміністратора.

Інтерв'юер: Посилання на сайт чи на соціальні мережі?

Респондент: Я їх в Фейсбуку знайшов. Я їм подзвонив, сказали "Так, приходьте", я прийшов. Кажу "Казали, що у вас для учасників бойових дій можна отримати водійські права безкоштовно", вони кажуть так, зараз подивимся. Подивилися взяли, і сказали, що є дві автошколи, з якими зараз на даний момент можна працювати і якраз ще там є фінансування на навчання. Там на 2 чи на 3 чоловік лишилося, тому що я так розумію у них теж кошторис якийсь там по сумах іде, тому що вони покривають повністю навчання, тобто я ні одної гривні не заплатив за навчання. Тоді вони мене відправили в центр соціального захисту, я там декілька документів приніс, які підтверджували що я є учасником бойових дій, бо це як взаємодія з містом іде. І все, вони сказали, що ми вам передзвонимо. Десь через тиждень передзвонили " Можете приходити в автошколу, записуватись", типу прийдіть заберіть документи вже сформовані. Я прийшов, взяв ту папку, заніс в автошколу, автошкола каже "Все, з понеділка приходьте на заняття, починається".

Інтерв'юер: Добре, я зрозуміла. Я зрозуміла, скільки це приблизно по термінах зайняло...

Респондент: Це залежить ще від того, коли ти потрапляєш. Якщо наприклад я приніс би документи, а вже почався курс навчання в автошколі, то я чекав би місяць наприклад. Або скільки там навчання триває до нового набору, поки набирає. Але я якраз потрапив, що я десь в кінці навчання, що набрали новий набір, ще добирали, тому мені повезло, я буквально за тиждень це все пройшов. Себто це дуже швидко було.

Інтерв'юер: Добре. В цій всій взаємодії - що було найтяжчим чи таким найбільш незручним?

Респондент: Відверто реально не сказав би, щоб щось такого там було. Тобто навіть в центрі соціального захисту там представник, який спеціально

займається учасниками бойових дій, напрямківець. Ти приходиш, черги з учасників бойових дій немає, зазвичай люди пенсійного віку в черзі стоять абощо. Прийшов, поспілкувалися, все пояснила жінка, все як має бути, які необхідні документи там. Відверто бороди не було. Ніде ні черг не було, ні якихось нюансів з документами складними, космічними тобто. Можливо б у мене вже документи були сформовані, тобто у мене всі довідки, витяги всі є, типу там же все було збережено, я знав, що воно мені знадобиться. Якби військовий прийшов би там без УБД - це трішки затягнулося, тому що це потрібно... Не тільки УБД потрібно, а потрібно мати наприклад десь інколи якийсь витяг мати наприклад що ти брав участь у безпосередній відсічі збройної агресії російської федерації або операції об'єднаних сил, або в антитерористичній операції. Тобто це зробиться частиною, знову ж таки, це ти прийдеш в вівторок, скажеш мені потрібні ці документи, частина скаже "Добре, сьогодні понеділок, буде на наступний понеділок". Поки ми то зробим, поки ми його видрукуємо, поки його підпише командир, поки юрист вичитає, там п'яте-десяте... А когось немає, хтось у відрядженні, командир тільки в четвер приїде, а крім командира це ніхто не буде підписувати. Ну таке.

Інтерв'юер: Ясно. Яку ще ти маєш інформацію про те, що ще може безкоштовно, або з мінімальною оплатою, або з якоюсь знижкою отримати військовослужбовець від таких організацій як "Юридична сотня", Львівський центр надання послуг учасникам бойових дій?

Респондент: Там усе безкоштовно. Тобто в цих організаціях все безкоштовно. У них немає платних послуг. Я навіть, щоб ти розуміла, Леокарт - це програма з проїзду по Львову громадським транспортом, тобто я як учасник бойових дій її теж безкоштовно оформив. Приніс тільки фотографію, копію УБД здається, мене там сфотографували на місці прям, фотоапарат був. Вставочка для карточки, негарний на фотографії там, не колоритний. Сфотографували і все, ну тобто прийшов через місяця півтора, бо щн тест, відруковували ці картки, та уже ту картку маю. Ну тобто ось відверто у Львові якихось таких проблем з цим немає. Скажімо ще Львів ще до 24 лютого наприклад, була програма для львів'ян де учасникам бойових дій, що виплачували 100 тисяч. Кожному учаснику. Яка була вимога, вимога була така що за рік до участі в Операції об'єднаних сил тоді тривала, ти мав бути прописаний у Львові. Все. Тобто в тебе мала бути прописка не таким чином, щоб ти спеціально переписався по факту, взяв участь в операції об'єднаних сил, потім переписався у бабусі десь у Львові, а потім приходиш "дайте мені 100 тисяч, я львів'янин", тобто вона цього не стосувалася. Я цю виплату не отримав, тому що я прописався, але після участі, але все ж таки. Я знаю, що програма точно там тривала до 20 чи 21 року навіть була. Молоді хлопці їздили, подавалися, і наскільки я знаю їм місто виплачувало ці кошти.

Інтерв'юер: Мене цікавить, які ти ще послуги знаєш, ти перелічив, що тобі допомогли з отриманням водійського, Леокартою. Які ще послуги можливо ти

ще знаєш, що можуть отримати військовослужбовці від того ж Львівського центр надання послуг учасникам бойових дій?

Респондент: Можна наприклад на вибір було покриває навчання або водійські права можна було отримати або покрило б навчання англійської мови, курси. Тобто там якісь, відверто не скажу, програма якогось курсу з англійської чи Basic level, залежить від того, на якому рівні ти прийдеш. От вони там покривали ось цей навчальний курс, не знаю в якій школі відверто, ну або це або це. Там щось вартість до 12 тисяч гривень чи скількох. Ну суму не буду казати, але якщо водійські права стільки коштували, то десь стільки ж рівнозначно коштував. Там теж ліміт, ти не можеш прийти, сказати, ось я тут хочу англійську вчити.

Інтерв'юер: Чи ти звертався за отриманням психологічної консультації, фізіотерапії наприклад до громадських організацій, комунальних або державних закладів?

Респондент: За психологічною допомогою - ні, бо я вважаю, що вона мені не потрібна. За фізіотерапією наприклад це корисно всім військовослужбовцям. Тобто всі, хто отримали поранення, вони так чи інакше у них або атрофуються м'язи. Ну наприклад в мене так з лівою рукою, я там нею не користувався майже місяць, я відчуваю, що мені треба відновлювати м'язи кору, лівої руки, передпліччя і так далі, тому що м'язи зникли. Це було б круто, але відверто медицина - це така сфера, де ти не всім довіряєш в першу чергу, і мені здається що на даний момент вся фізіотерапія в якісному вигляді надається в першу чергу людям, які критичні отримали травми - ампутації, протезування зараз якісне, наскільки я знаю, роблять. Тобто реально, там не просто тобі з дерева витесали якусь палку, вставили в ногу. Там зараз протези, протези це дороговато судячи відверто. Тобто там нормальний протез для військовослужбовця він коштує майже 20 тисяч доларів-25, і держава зараз на протезування покриває теж. Зрозуміло, ти можеш і за 100 тисяч доларів протез знайти, там прям якийсь космічний сплав, але за 25 тисяч доларів - це буде нормальний протез скажімо. І на даний момент держава зараз це все закриває своїм рахунком, коштом для військовослужбовців. І ну в основному терапія для таких, які критичні травми, органи можливо видаляли, або ампутували частини, тому що ти прямо реабілітацію не місяць проходиш, а ти проходиш реабілітацію півроку, рік можеш реабілітацію проходити. Тобто ти вже в армію не вернешся, бо ти комісований з тою травмою. Якщо тебе не комісують, а ти просто лікування пройшов, вертаєшся за місяць-півтора, мені відверто здається, що навіть лікарі на це дуже мало звертають увагу. Хіба до якогось приватного, щоб там хтось порадив би, сказав "От хороший, він допоможе" - то так, а так просто пройти таких людей зараз десятки тисяч в кожному населеному пункті, навіть в будь яке маленьке містечко приїдеш - всюди є військовий з травмами, хтось на колясках їздить, хтось з костиллями, в когось ще щось, таких десятків. Тому я особисто не звертався. Я думаю, що в даний момент, це якраз таке продовге питання... Ну я відверто не бачу багато організацій, які б писали "да, ми

допомагаєм військовим з реабілітацією”. Якісь центри створюються, але знову ж таки - я бачу, що це для таких з критичними - відновлюють ходити після травм з хребтом, наприклад, займається. Людина там лежала, не рухала ні руками ні ногами, а її починають розробляти наприклад фізіотерапевти. Такі сфери я бачу - вони при великих лікарнях, створюються приватні якісь клініки, держава фінансує цю програму, приватна клініка її реалізує і так далі. А якщо якісь базові речі - прострелило тобі руку чи ногу, ти там відходив, тобі потім якусь реабілітацію треба, то її не проводять. Де реабілітація? Та просто почати рухати тою рукою чи ногою. Якщо не дуже критичне - да, не зустрічаю. Можливо вонодесь є, може якось на локальному рівні, а я думаю саме більше через знайомих воно далі нейтралізується. От мені наприклад тітка, вона мені позвонила позавчора і каже: “Будеш ще в Рівному, приїзди, в мене є знайомий фізіотерапевт, він там якраз займається такими от травмами, він тобі там все пропрацює - руку, плече, проходиш на процедури”. Це рідня скажімо допомагає, а так щоб мені щось держава подзвонила “Алло старенький, тобі реабілітацію”, ще щось - такого ніхто не займається. Знову ж таки я думаю що ця проблема важлива, бо держава не пропонує, а вона чекає коли ти сам знайдеш.

Інтерв'юер: Тобто держава перша має йти до військовослужбовця і дзвонити?

Респондент: Я думаю держава боїться великого потоку в тому, що величезна кількість людей, яким потрібна ця реабілітація. Якщо вона почне кожному давати реабілітацію ось таку, держава не стягнута до цього.

Інтерв'юер: Ти думаєш, що це пов'язано з тим, що замало спеціалістів-фізіотерапевтів, які можуть надавати чи пов'язано з тим, що державі умовно байдуже якщо ти не серйозно поранений, то вона вважає, що ти там сам повинен з цього вилізти?

Респондент: Я думаю, що і перше і друге. Я думаю, що фізіотерапевтів вистачає випускників з університетів, але питання якісних фізіотерапевтів. Тобто реально може щось тобі там пролікувати. Випускаються всі з університетів, але питання хто може реально працювати за спеціальністю. Це перше. А друге, держава, якщо наприклад ми зараз зберемо перевантажені лікарні пораненими, реально перевантажені, там тебе довго не тримають. Там тебе з трубками виписують, з дренажами, перекидують на інші райони так далі. Тоді я рахую, що всіх цих людей множиш на два - їх треба потім ще реабілітацію робити. Це треба ще штат такий самий зараз як лікарня набирати, ну можливо люди вже ходять там трішки менше і так далі, але все ж це треба величезну кількість людей платити їхню працю, їх знайти, знайти приміщення, де цю всю реабілітацію проводити, тобто це ж там не виділити кабінет як там в лікарні, так? Якщо наприклад є на місто Львів зараз там лікуються 3 тисячі поранених, уяви, де людей треба зосередити. От виписались ці три тисячі протягом 2 місяців і де їм реабілітацію робити знову ж таки? По-третє, це мережа цих реабілітаційних центрів. Тому що я наприклад хочу реабілітацію дома проходити, а я наприклад з села, з району якогось. Не всі ж проживаючі в Києві, абоощо. Тобто воно має бути в доступності,

щоб людина не їхала з кордону польського сюди 120 кілометрів, щоб йому спинку пом'ялм тут. Десь в районі кожному має бути якийсь невеличкий реабілітаційний пункт, тому що воює вся Україна зараз, в кожному районі багато військових, які і поранення отримують і так далі.

Інтерв'юер: Зрозуміло. І друга річ, ти тут казав що ти не думаєш, що в центрах від якихось комунальних підприємств чи той самий Львівський центр надання послуг учасникам бойових дій, що там можуть надавати якісну фізіотерапію, що ти не довіряєш цим спеціалістам. Чому так?

Респондент: Ні, я трішки не так сказав. Тобто скажімо перше - я не чув, що воно є таке, ця фізіотерапія. Це раз. Тому що щоб якимось йому довіряти, ти маєш його проаналізувати, подивитися, якісь відгуки отримати, що наприклад "Я там робив реабілітацію дуже допомогли, кондик працює всюди". Скажімо там тільки в медичній сфері, чи тільки в юридичній або що. Я прийшов, сказав "Я отримав права" - "А що ти робив?" - "Та нічого, я приніс два папірця, мені все зробили, я пішов отримав права". В мене вже купа людей вже пройшло по моїй же програмі і моїй рекомендації.

Інтерв'юер: Тобто тобі важливий відгук крайньої людини?

Респондент: Так, відгук людини яка пройшла. Хоча до мене мені це ніхто не скаже, я сам знайшов в Інтернеті, набрав, пройшов. Дуже просто. Але люди не цікавляться, чи бояться, чи думають, що то бюрократія, дуже довго і так далі, і не користуються. Відверто я просто цього не бачив, і про реабілітаційний там якийсь +, я думаю що такі центри, ось ця вся реабілітація, вона повинна бути підв'язана під медичні заклади. Ну все таки це медична сфера, як не крути. Тобто фізіотерапія не зважаючи на те, що це не є якесь хірургічне втручання або що, вона має бути в тісній взаємодії з лікарями, тому що можна там щось натиснути, де не треба натиснути. Ти не знав або що, а ти сидиш в центрі надання послуг учасників бойових дій, одні юристи сидять, і фізіотерапевт типу. Ну це однозначно все має бути при лікарні десь або при медичних установах, де професійні медики, де є якась апаратура, бо можна так натиснути, що і серце стане там. Тобто у людей різні травми, різні ушкодження, це треба теж щоб техніка медична була. Не просто фізіотерапевт. Я думаю, що якби при лікарні сказали, якби мені лікар прийшов, сказав "Михайло, значить дивіться, ви отримали травму, зараз вас відпустимо. Можете 2 рази в тиждень ходити до фізіотерапевта. Значить ось у нас є фізіотерапевт хороший, працює". І якби мене записали вже на години, а не я сам маю надзвонювати йому, з ним домовлятися. Ну прям як воно має бути електронна черга, таким чином. Тобто вона знає, що у неї процедура 40 хвилин наприклад триває, і в неї в день може умовно 6 годин вона працює, бо це тяжка праця, наприклад не 8. І умовно вона там може 12 чоловік прийняти, чи 13, і все. Тобто 13 талончиків з - по, з - по. Там між прийомами по 10-15 хвилин перерва, щоб вона відпочила. Тоді я б скористався. А якщо так просто скажуть "Там є фізіотерапевт, передзвоніть ще в понеділок, бо я ще не знаю графіку". Ну мені ж треба планувати свій якийсь

день, якийсь тиждень майбутній, типу щоб чекати поки у терапевта з'явиться час подивитися у свій графік. Якби це все нормально налагодили, і мені медики сказали так, що воно потрібно - то так. А так я скажу, що на даний час держава усунулась від цього на певному рівні. Вона медичну сферу у хорошому сенсі надає, все лікування що у мене пройшло - безкоштовно, повністю, ні одної копійки не заплатив. Тобто держава всі препарати, всі ліки, все, що для військового все безкоштовно провела, це величезний плюс. Але вона мене базово пролікувала, вже шви позашивала, уламки дістала і ну все, старенький, там розберешся десь, все я тебе віддаю, в якусь лікарню, котра біля тебе буде, звернешся, нехай тебе там інші лікарі дивляться. Ось таким чином. Тобто якусь екстрену допомогу чітко побудовано на рівні допомоги екстреної, коли уламки дістають ось це все з тебе. Як тільки тебе прооперували, ти там пару днів походив, шви там стянулися - все, можеш бути вільний.

Інтерв'юер: Я зрозуміла, дякую, це все наразі.